యాచమనాయఁడు

ఆతని అదృష్టదేవత అడిగె నిటులు :—
'ఏటికోనవోయి యాచమా! యేది ప్రియమొ
స్వామిద్రోహిసౌఖ్యజీవనమొ, కాక
స్వామిభక్తుని దుఃఖాలమయుగుబ్రతుకొ.'
దోయిలి మొగిడ్చి, యాచమనాయ డపుడు
'దేవి! రెండవదే ప్రసాదింపు' మనెను!

—కస్తూరి రాజమాణిక్యము.

అది క్రీస్తుశకము 1614 వ సంవత్సరము, అక్టోబరు నెల. చంద్రగిరిరాజ్యాధీశుఁడు వేంకటపతిరాయలు తీవ్రరోగగ్రస్తుడై మంచము పట్టియుండెను. అప్పటికి ఆతనికి ఆఱువదుల మీఁద ఏడుసంవత్సరములు నిండినవి. అగుటచే నిఁక బ్రతుకనని భావించి వేంకటపతిరాయలు తన అనంతరము చంద్రగిరిరాజ్యమును పరిపాలించుటకు ఎవరినైన నియమింపవలెనని తలంచెను.

వీరవేంకటపతిరాయల భార్య వెంకటమ్మ. ఆమె గొబ్బూరి జగ్గరాజు కూఁతురు. ఆమెకు ఎంతకాలమునకును సంతానము కలుగకపోయెను. అందువలన నామె తనకు హితురాలైన యొక బ్రాహ్మణస్త్రీ కనిన మగచిన్నవానిని రహస్యముగఁ దెచ్చి తాను కనినట్లు వెల్లడించి పెంచుచుండెను. ఇందలి నిజము వీరవేంకటపతిరాయలునకుఁ దెలిసెను. కావున నతఁడు ఇంతకు ముందు ఆబాలుని ప్రేమించలేదు చనిపోవునప్పు డాపిల్లవానికి రాజ్యమీయ తలపెట్టలేదు.

అగుటచే నాత డొకనాడు తనసామంతులనందఱిని బిలిచి యిట్లు చెప్పెను : 'హితులారా! మాకు అవసానకాలము సమీపించినది. మా అనంతరము మీకు మా సోదరపుత్రుఁడైన శ్రీరంగరాయలు ప్రభువుకాఁగలడు. యథాప్రకారము మీ రతనిని సేవింపుఁడు.' ఇట్లు చెప్పి ఆతడు తనవ్రేలియుంగరము తీసి రంగరాయలచేతికి పెట్టెను. రెండుమూడు దినములకుఁ బిమ్మట వేంకటపతిరాయలు దివంగతుఁడయ్యెను.

అప్పుడు రంగరాయలు చంద్రగిరిసింహాసన మెక్కెను; కులోచితాచారముల ననుసరించి ప్రజాపాలనము ప్రారంభించెను. సామంతు లందఱును ఆతని ఆజ్ఞానువర్తులై యుండిరి. వెంకటమ్మ తండ్రి జగ్గరాజు మాత్రము దీనికి సహింపలేకపోయెను. తనకూఁతురు పెంచిన బ్రాహ్మణబాలుని రంగరాయలకు బదులు రాజుగాఁ జేసి యధికారమంతయుఁ దాను పొందవలెనని ఆతఁడు ఆలోచనచేసెను. అందుకని ఆతడు రంగరాయల సైనికులకుఁ బెద్దలంచములిచ్చి తనవైపునకుఁ దిప్పుకొనెను.

ఇట్లుండ పన్నుబందులు తిన్నగాఁ బంపుటలేదని కొందఱు సామంతరాజులపై రంగరాయలు కోపము చేసెను. అందుపై ఒక్కమండి వారు రాయలవిరోధియగు జగ్గరాజుతోఁ జేతులుకలిపిరి. వీరిసాయమున జగ్గరాజు రంగరాయలను సింహాసనభ్రష్టుని చేయుటకు యోచనచేసెను. రాజ్యకార్యనిర్వహణమునఁ బూర్తిగ నిమగ్నుఁడైయుండిన కారణమున రంగరాయలు జగ్గరాజు దుష్టచింతనము పసికట్టలేకపోయెను.

ఒకనాడు జగ్గరాజు రంగరాయలకిట్లు వర్తమానించెను. "మహారాజా! మీప్రజ్ఞ మాకు వెల్లడియైనది. కావున నేను, మీపై దిరుగబడిన ఇతర సామంతరాజులును వచ్చి మీపాదాక్రాంతులమగుటకు నిశ్చయించితిమి దయచేసి మాకోరిక మన్నించి దర్శనమిప్పించవలెను." రంగరాయ లీ వర్తమానమునకు సంతోషపూర్వకముగ ఒప్పుదలనిచ్చెను - రక్తపాతములేకనే తిరుగుబాటుదారులు లొంగివచ్చుచుండుటకు సంతోషించి వారిని సేనాసమేతముగ తనకోటలోనికి వచ్చుటకు ఆతఁడు అనుజ్ఞనిచ్చెను.

జగ్గరాజును, అతనితోఁ జేరిన సామంతరాజులును సేనాసమేతులై వచ్చి చంద్రగిరికోటలో దిగిరి. ద్రోహచింతనులైన జగ్గరాజాదు లప్పుడు కోటగుమ్మముల యన్నిఁటిదగ్గఱ తమభటులను కాపుపెట్టిరి. అందుతో రంగరాయలకు జగ్గరాజు తలపెట్టిన కుట్ర వెల్లడి యయ్యెను. కాని ఇప్పు డిక నేమిచేయుటకును వీలు లేదు. శత్రువులు కోటలో బలవంతులై యున్నారు. అప్పుడు రంగరాయలు భార్యతోడను పుత్రులతోడను రాజమందిరమున నుండెను. ఆమందిరముననే జగ్గరాజు రంగరాయలను సకుటుంబముగా ఖైదుచేసి తనకు విశ్వాసపాత్రులైన భటుల నచ్చట కాపుపెట్టెను. జగ్గరాజువలన నింతకుముందే లంచములు తినియున్న చంద్రగిరి సైనికుల తమ చెఱయందున్న ప్రభువున కెట్టి సాహాయ్యమును తలపెట్టకుండిరి.

అంతట జగ్గరాజు తన కూఁతురు దొంగకొడుకుని 'చిక్కరాజు' అనుపేరుతో చంద్రగిరిసింహాసన మెక్కించెను. "చిక్కరాజు నామనుమఁడు. వేంకటపతిరాయలు మరణకాలమున మతిచెడి చిక్కరాజునకు రావలసిన రాజ్యమును రంగరాయల కిచ్చినాడు. న్యాయముప్రకారము చిక్కరాజే రాజగుటకుఁ దగినవాడు. కావున మీరందఱును వచ్చి చిక్కరాజునకు కానుకలర్పింపుఁడు' అని అతఁడు సామంతరాజు లందఱకును వర్తమానము చేసెను. జగ్గరాజునకు భయపడియో, అతనివలన లంచములుతినియో సామంతరాజు లందఱును వచ్చి క్రొత్తరాజునకు కానుకలర్పించి అతని కొలువునకు సమ్మతించిరి.

కాని ఉత్తరమల్లూరు సామంతరాజు వెలుగోటి యాచమనాయఁడు అను వెలమవీరుఁడు మాత్రము క్రొత్తరాజునకు కానుకలర్పింపలేదు; అతని కొలువునకు సమ్మతింపలేదు. అతఁడు గొప్పరాజభక్తుడు. జగ్గరాజు చేసిన ద్రోహమునకు అతఁడు మండిపడెను తన ప్రభువైన రంగరాయలను చెఱవిడిపింపవలయునని ఆస్వామిభక్తుఁడు శపథముపట్టెను. ఎనిమిదివేల సైనికులను వెంటబెట్టుకొనిపోయి ఆ వెలమవీరుఁడు చంద్రగిరికోటను ముట్టడించెను. బహుదినములు ముట్టడిసాగెను. కాని కోటలో నతనిదగ్గఱనున్న సైన్యముకంటె రెట్టింపసైన్యముండెను. అందుచేత దుర్గమును సాధించుట దుర్ఘటమని భావించి యాచమనాయఁడు తన పట్టణమగు ఉత్తరమల్లూరునకుఁ దిరిగిపోయెను. "రంగరాయలను చెఱ విడిపించుట కిఁక మార్గమేమియున్నదా!" అని అతఁ డాలోచించుచుండెను.

అంతట జగ్గరాజు యాచమనాయకున కిట్లు కబురు పంపెను. "నామనుమఁడే చంద్రగిరికి న్యాయము ప్రకారము రాజగుటకుఁ దగినవాడు. కావున వానికిఁ బట్టాభిషేకము చేయుటకు నీసమ్మతిని తెలుపుము. వచ్చి నీప్రభువునకు కానుకలర్పింపుము. లేనిచో నేను ప్రచండసేనాసమేతుడనై వచ్చి నిన్ను మూలమట్టము చేయుదును." దీనికి యాచమనాయఁడు "నీవు మనుమఁడనుచున్న బాలుని తల్లి యెవరో తెలియదు. తండ్రి యెవరో తెలియదు. అతని కులమేదో తెలియదు. గోత్రమేదో తెలియదు. తన తరువాత రంగరాయలే రాజగుటకుఁ దగినవాఁడని వీరవేంకటపతిరాయలు సరదారుల అందఱి యెదుటఁ జెప్పి చనిపోయినాడు. కావున మాకు రంగరాయలే రాజు. అతనికే మేము కానుకలర్పింతుము. కాని ఈ కానిరాజున కర్పింపజాలము. రాజద్రోహివగు నీవు ప్రచండసేనాసమేతముగ వత్తునని బెదిరించిన ఈ రాజసేవకుఁడు భయపడు వాడు కాడు. నీ వెప్పుడు ఎత్తివచ్చినను ఎదిరించుటకు యాచమనాయఁడు సంసిద్ధుడై యున్నాడు." అని జగ్గరాజునకుఁ దెలియజేసెను.

ఇందుమీఁద జగ్గరాజు ఆగ్రహోదగ్రుఁడయ్యెను. వెంటనే సేనల కూర్చుకొనిపోయి యాచమనాయని నిర్జింపవలెనని అతడు తలఁచెను. కాని తాను చంద్రగిరి విడిచి ఉత్తరమల్లూరుపై దండయాత్రకుఁ బోయినచో సామంతరాజులు క్రొత్తరాజును కాదని రంగరాయలను తిరిగి రాజుగాఁజేతురేమోయని అతఁడు సంశయించెను. అగుటచే నాతఁడు దండనీతి వదలి సామోపాయమున యాచమనాయని లోఁబఱచుకొన తలఁచెను. అప్పుడాతడు నాయనికిట్లు జాబు వ్రాసెను. "యాచమనాయఁడా! నీవు గొప్పవీరుడవు.

నిన్ను ఎదిర్చిపోరుట కెవరును చాలరు. నీవు వచ్చి నా పక్షమునకు అంకితుడవైనచో నీకు గొప్పగొప్ప బిరుదములిత్తును; బహుభూములు బహుమానము చేతును; సామంతరాజులలో నతిశ్రేష్ఠునిగఁజేసి నిన్ను గౌరవింతును." దీనికి యాచమనాయఁడు "నీ విచ్చు బిరుదు తోఁకలపై నాకు భ్రమలేదు; భూమి బుట్టపై నాకు బుద్ధిలేదు. రాజద్రోహివి నీవుచేయు గౌరవములో నాకు నిమిత్తము లేదు." అని కచ్చితముగ బదులు వ్రాసెను.

పిమ్మట యాచమనాయఁడు చెఱసాలలో నున్న రాయలను విడిపించుటకు విశ్వప్రయత్నములు చేసెను. అట్టి ప్రయత్నములన్నిటికిని యేదోయొక విశ్వామిత్రము వచ్చి భగ్నముగుచుండెను. అగుటచే ముందు రాయల పుత్రులలో నొకనిని తనవద్దకుఁ దెప్పించుకొనుటకు అతఁడు ప్రయత్నములు సాగించెను చంద్రగిరి చెఱసాలలో నున్న ఖైదీలకు బట్టలుదుకు చాకలివాండ్రలో నొకనిని యాచమనాయఁడు చేరఁదీసి చనువు చేసెను; లంచమిచ్చి యాతఁడు వానిని మంచిమాట చేసికొనెను. నమ్మకము కుదిరిన పిమ్మట యాచమనాయఁ డొకచీటివ్రాసి చాకలివాని కిచ్చి ఇట్లు చెప్పెను: "ఈచీటి రెండవకంటివానికిఁ దెలియకుండ దీసికొనిపోయి ఖైదులోనున్న రాయలకుఁ జూపింపుము. ఏవిధముననైన ఆయన కుమారులలో నొకనిని రహస్యముగ తీసికొనిరమ్ము. ఇట్లు చేయుదువేని నీ యిల్లు బంగారపుబరిణె చేయుదును." అందుమీఁద చాకలివాఁ డాచీటి ఉదికిన దోవతులలోఁబెట్టి రహస్యముగ తీసికొని వెళ్ళి చెఱసాలలో నున్న రాయల కిచ్చెను. అదిచూచి రంగరాయలు యాచమనాయని భక్తికి మిన్నందెను; చాకలివానితో రహస్యముగ నిట్లు చెప్పెను: "నా రెండవకుమారుఁడు పండ్రెండు సంవత్సరముల బాలుఁడు. రహస్యముగఁ గొనిపోవుటకు వీలుండును. కావున వానిని తీసికొనిపొమ్ము." అప్పుడు చాకలి వాఁ డొకతట్టలో అడుగున మురికి బట్టలు పఱచి రాజకుమారుని వానిమీఁద పరుండబెట్టెను. పైన మరల మురికిబట్ట లుంచెను. ఆ గంప నెత్తిమీఁదఁ బెట్టుకొని ఆ చాకలి చెఱసాలవాకిలి దాఁటెను; కోట గుమ్మములు దాటెను. బయటికి వచ్చెను. కోటవాకిలి వారెవ్వరును అతనిని అనుమానింపలేదు.

అట్లు రాజకుమారుని తీసికొనిపోయి చాకలివాఁడు యాచమనాయని కప్పగించెను. అప్పు డాస్వామిభక్తుని హృదయము బ్రహ్మానందమున నుత్తరంగిత మయ్యెను. చాకలివానికి గొప్ప పసదనమిచ్చి సాగనంపి నాయఁడు రాజపుత్రుని తనదగ్గఱ ఉంచుకొని పెంచుచుండెను. అనంతర మాతఁడు రంగరాయలను చెఱవిడిపించు ప్రయత్నములలో నిమగ్నుఁ డయ్యెను.

ఒకనాఁడు యాచమనాయఁడు నమ్మకమైన ఇరువదిమంది సైనికులను పిలిచి "మీరు చంద్రగిరికి వెళ్ళి యచ్చటి చెఱసాలపాలకుని దగ్గఱ ఉద్యోగము సంపాదింపుఁడు. ఏవిధముననైనను రంగరాయలను చెఱవిడిపించు ప్రయత్నములు చేయుఁడు." అందుమీఁద నా యిరువదిమంది సైనికులును చంద్రగిరికి వెడలిపోయిరి; అచ్చటి చెఱసాల పాలకునితోఁ జెలిమిచేసిరి; ఆతని దగ్గఱ ఉద్యోగమునఁ బ్రవేశించిరి.

వారు రహస్యముగ బయటనుంచి రంగరాయల గదికి ఒక సొరంగము త్రవ్వ నారంభించిరి. లోకమంతయు నిద్రాముద్రితమై యుండు అర్ధరాత్రముల యందే వారి రహస్యకార్యమును నిర్వర్తింపవలసి యుండెను. చీకటిని మాత్రము చూపింపగల చిన్నకాగడాసాయమున వారా సొరంగమును దినముల వెంట త్రవ్వి కృతకృత్యులైరి. సొరంగము రాయలగది వఱకు ఏర్పఱుపబడెను. ఉన్నట్టుండి సొరంగముగుండ పలువురు సైనికులు తనమందిరమున ప్రవేశించినందులకు రాయలు ఆశ్చర్యచకితుఁడయ్యెను. వీరు జగ్గరాజాదేశమునంది తన్ను అవమానించుటకు వచ్చిరని అతడు తొలుత భావించెను. కాని వారందఱును ఆతనికి సాగిలిమ్రొక్కి యాచమనాయ డిచ్చిన ఉత్తరమును చూపిరి. నాయడు తనయెడల గనబఱచుచున్న అవధిలేని భక్తివిశ్వాసములకు రాయలు నిర్భరానందము నొందెను. వా రాసొరంగము గుండ రంగరాయలను, ఆతని భార్యను, బిడ్డలను బయటికిఁ దీసికొని వచ్చుచుండిరి. ఊపిరి పీల్చునప్పుడు లోన దూరెడు

దుమ్మికి ఉక్కిరి బిక్కిరి యగుచు, పైనుండి పడెడు మట్టి బెడ్డల కనుకు దెబ్బలను సహించుచు ఆ రాజకుటుంబము అస్వాతంత్ర్యము వీడని - స్వాతంత్ర్యము పొందని పదుమస్థితిలో ముంజేతులమీద, మోకాళ్ళమీద ప్రాకుచు ముందుకు సాగుచుండిరి. ఊపిరి పట్టువిడుపుల సవ్వడి తప్ప మఱి యెట్టి సవ్వడియు లేదు. సొరంగము ద్వారము చూపుమేరలో నుండెను. కాని ఇంతలో పెద్దఅండ ఒకటి విఱిగి పడెను. మఱియొక పెద్ద అండ. దానితో పాటు ఒక మనుష్యుడు. కోటలో పారా యిచ్చుచున్నవా డొకడు చుట్టివచ్చుచు తాను పట్టుకొన్న కాగడాతోఁగూడ నా సొరంగమున దిగఁబడెను. కత్తులు దూయుటకు సందులేదు. రాజరక్షణము దుస్తరము. సొరంగమార్గమున కడ్డముగ కావలివాడు పడెను. వాడు పెద్దగోల చేసెను. ఆగోల విని పదిమందియు నచటకు వచ్చిరి. జగ్గరాజుకూడ వచ్చెను. మొలకు కట్టిన అంగవస్త్రముతో, దైన్యమునకు తావలమై యున్న ముఖముతో, ధూళిధూసరితమైన శరీరముతో, చీరుకపోయి నెత్తురులు చిమ్ముచున్న మోకాలిచిప్పలతో రంగరాయలు జగ్గరాజు ఎదుట నిలబెట్టబడెను. జగ్గరాజు కోపోద్రిక్తుడై రంగరాయలను ఒక మందిరమున, ఆలి ఆలుబిడ్డలను మఱియొక మందిరమున బంధించెను; రాయలను చెఱవిడిపింపఁ బ్రయత్నించిన సైనికుల నందఱిని ఆతఁడు చంపించివైచెను.

తన ఈ ప్రయత్నము నెఱవేఱకపోయినను యాచమనాయఁడు దిగులుపడలేదు. తిరిగి ప్రయత్నము చేయుచుండెను. చంద్రగిరిసేనానాయకునకు లంచమిచ్చి యాతఁడు వేగులవాండ్రవలన వానికి "జగ్గరాజు చంద్రగిరిలో లేని సమయమున నీవు బందిఖానా కావలివాండ్రను చంపి నాకు వర్తమానముచేయుము." అని కబురు పంపెను. చంద్రగిరి సేనానాయకుఁ డట్లు చేయుట కొప్పుకొనెను. జగ్గరాజు లేనిసమయమును చూచి యాతఁడు చెఱసాలకావలివాండ్రను చంపెను. పిమ్మట నాతఁ డీసమాచారమును తెలుపుచు యాచమనాయనిపేర ఉత్తరము వ్రాసెను; ఆయుత్తరమును నమ్మకస్తమైన దూతకిచ్చి నాయనివద్దకుఁ బంపెను. కాని యా దూత నెట్లో జగ్గరాజు పట్టుకొనెను. కుట్ర తెలిసికొని కోటలోఁ బ్రవేశించి జగ్గరాజు సేనానాయకుని చంపించెను; రాయలను, అతని కుటుంబమును తిరిగి ఖైదు చేసెను.

యాచమనాయఁ డీసంగతి వినెను. యుద్ధము చేసి చంద్రగిరికోటను పట్టుకొనినగాని యింక వీలులేదని నాయఁడు తన సేనల నభివృద్ధిచేయ సాగెను. ఆసంగతి తెలిసికొని జగ్గరాజు తన సోదరుడగు ఓబలరాజు సాహాయ్యము నర్థించెను. హత్యలు కావించుటలో ఓబలరాజు సాటిలేని వాడు. అతనితో జగ్గరాజిట్లు చెప్పెను: "రంగరాయలను చెఱవిడిపించు యత్నమున యాచమనాయఁడు విసుగు విరామములు లేక నన్ను వేధించుచున్నాడు. భూములు, వెలలేని నగలు, లెక్కలేనంత ధనము ఈయఁగలనని చెప్పినను నాయఁడు లొంగలేదు. రంగరాయలు బ్రతికి యుండగా ఆంజధర్తుడు మఱియొకనికి సామంతుడుగాడు. రంగరాయలు లేకుండ నుండుచో మనకు సర్వవిధముల మంచిది. ఇకమీదటి పని నీ చేతులలో నున్నది."

న్యాథకృత్యమనిన ఓబలరాజునకు పెద్ద పండుగ. చుఱుకుకాళ్ళతో అతడు రంగరాయలున్న చెఱసాల గదిలో ప్రవేశించెను. "నీ వీలోకమును వీడవలసిన కాలము వచ్చినది. నీ ప్రాణములను నీవే కడతేర్చుకొందువో లేదా ఆపనిని ఇతరుల కత్తికి అప్పజెప్పెదవో నిర్ణయించుకొనుము" అని ఓబలరాజు పలికెను. రంగరాయలు ఇది వినెను. చనిపోవుటకు తాను సంసిద్ధుఁడే. ఇంతలో అతనికి ఆలుబిడ్డలు జ్ఞప్తికి వచ్చిరి. తాను చనిపోయిన పిమ్మట వారికి దగండ్లకు అవధియుండునా? యోచించెను. 'ఓబలరాజా! చనిపోవుటకు ముందు నా ఆలుబిడ్డల నొకసారి చూడ కోరికగలదు.' అని రాయలు చెప్పెను.

ఆనాటి రాత్రి సొరంగములో పట్టుపడి వారు విడివిడి తావుల బంధింపబడిరి. నాటికి నేడు తిరిగి వారు ఒండొరులను చూచుకొనిరి. ఆచూపులలోనే భర్త ప్రశ్న, భార్య సమాధానము. రంగరాయలు కత్తి దూసెను. అలనాడు తాను కట్టిన మంగళసూత్రము వ్రేలాడుచున్న

ఆమె గుండెకాయమీద నేడు ఆతడు ఆకత్తితో పొడిచెను. ఇద్దరు మగబిడ్డలను, ఒక ఆడుబిడ్డను పొడుచుటకు ఆతని కత్తి జంకలేదు. ఇక మిగిలినది ఒక చిన్న ఆడుబిడ్డ - తన ప్రేమైకనిధానము ఏడ్చుట ఎఱుగక ఆ వీరపుత్రిక కన్నులు దైన్యమును ద్రవ్వుచు కత్తివేటుకు ఎదురు చూచుచుండెను. తన మానము, తన వంశప్రతిష్ఠ కాపాడుకొనుటకే యగుగాక, ఆతడు ఆ బిడ్డపై కత్తి ఎత్తలేకపోయెను. ఎత్తలేకపోయిన ఆ కత్తిని ఆతడు నిరభ్యంతరముగ తన హృదయమున పాతివైచెను. రాచపురుగు ఒక్కటికూడ లేకపోవుటకై ఓబలరాజు ఆ చిన్నబిడ్డను తన కత్తితో నఱికివైచెను. యాచమనాయని కడనున్న రాజకుమారుడు తప్ప మిగిలిన రంగరాయని కుటుంబమంతయు ఆనాడట్లు అంతమయ్యెను.

"ఆనిశాకాశశేషమునం దలముకొనిన
వేదనామయహాహారవమ్ము వలన
విశ్వహృదయము తీవ్రనిర్వేదనమున
ఆపుకోలేదు విపులవిలాపగీతి....
ఆయమానుషమలినహింసాచరణము
ఆ భయావహకలుషహత్యాచరిత్ర
వ్రాయబడిన ఆరక్తాక్షరాలరచన
చెఱిగిపోదట, యీనాటివరకుకూడ."

తన ప్రభువు చెఱసాలలో ఘోరముగ మరణించిన వృత్తాంతము తెలిసికొని యాచమనాయడు అంతులేని దుఃఖమును పొందెను. పొంగి పొర్లివచ్చుచున్న దుఃఖము నెట్లో దిగమ్రింగుకొని యాతడు జగ్గరాజున కిట్లు వర్తమానము చేసెను: "రంగరాయల రెండవ కుమారుడు రామరాయ లింకను జీవించియున్నాడు. అతడు నాదగ్గర పెరుగుచున్నాడు. అతనిని, అతనిని రక్షించుచున్న నన్ను చంపి పిమ్మట నీవనుమనిచే చంద్రగిరిరాజ్యమేలించుకొనుము."

జగ్గరాజీసంగతి విని యదరిపడెను. ఎంత జాగ్రత్త పడినను ఒక రాచపురుగింకను మిగిలియున్నందుల కతని కెక్కడలేని విచారము కలిగెను. "అంతులేనిరాజభక్తి కల యాచమనాయుడు రంగరాయల కుమారునకు చంద్రగిరిరాజ్యము లభించువఱకు నింక నిద్రపోవడు." అని జగ్గరాజు భయపడెను. భయపడి జగ్గరాజు "సంధి చేసికొందము" అని యాచమనాయనికి వర్తమానించెను.

అప్పుడు నాయడు జగ్గరాజున కిట్లు బదులు చెప్పెను: "నీవు రాజద్రోహివి. నేను రాజభక్తుడను. నాకును నీకును సంధికుదురదు. రంగరాయల కుమారుడు నా ప్రభువు. అతనికి రాజ్యము నిలుపుట నాధర్మము. నా కంఠములోఁ బ్రాణము లున్నంతవఱకు నేనాపని మానను. నా ప్రభువునకు రాజ్యమైన నిలుపవలెను. లేదా ఆప్రయత్నమునఁ బ్రాణములనైన పోయవలెను. రాజసేవకుడనైన నా కింతకంటె కోరుపని లేదు."

యాచమనాయడు చెప్పిన మాటలకు మెచ్చి తంజావూరి రఘునాధరాయలను ఒక గొప్పరాజతనికి సాయము వచ్చెను. ఏబదివేలమంది సైనికులను వెంటఁ బెట్టుకొనిపోయి నాయడు చంద్రగిరికోటను రెండు సంవత్సరములు ముట్టడించెను. జగ్గరాజు మఱల సంధి మాటలు జరిపెను. కాని రాజభక్తుడైన యాచమనాయఁ డామాటలను వినిపించుకొనలేదు. అప్పుడు చేయునది లేక జగ్గరాజు కోటవిడిచి పాఱిపోయెను.

యాచమనాయడు కోటను స్వాధీనము చేసికొని, లోనఁ బ్రవేశించెను; ప్రాతయుద్యోగస్థులను తీసివేసి వారిస్థానమున నమ్మకమైనవారిని ఏర్పాటుచేసెను. ఒకనాడు సామంతరాజులును, సరదారులును, చంద్రగిరి ప్రజలును పెద్దసభ తీరియుండిరి. అప్పుడు యాచమనాయడు రంగరాయలకు సంబంధించిన కిరీటము మున్నగు రాజచిహ్నములను తెచ్చి రామరాయల కర్పించెను. ముఱికిగుడ్డలతట్టలో దాచబడి చాకలివాని సాయమున చెఱనుండి విడివడి రాజభక్తుడగు యాచమనాయని నడలుట యెఱుగని దీక్షవలన ఆనాడు రామరాయలు చంద్రగిరిరాజ్యమునకు బట్టాభిషిక్తుఁ డయ్యెను.

యాచమనాయని రాజభక్తికి సామంతరాజులును, సరదారులును, చంద్రగిరిప్రజలును చాలసంతోషించిరి. "చంద్రగిరిరాజ్యమునకు మంత్రిగా నుండవలసినది." అని వారు యాచమనాయనిని మిక్కిలి వేడిరి. అప్పుడాతడు వారి కిట్లు చెప్పెను: "నేను రాజసేవకుడను.

నా ప్రభువువారి రాజ్యము పోయినప్పుడు తిరిగి దానిని నిలుపుటకు నేను ప్రయత్నించితిని. నా ప్రయత్నము నెగ్గినది. నాకిదియే పదివేలు. మంత్రిపదవుల కొఱకుఁగాని, మఱియొక లాభముకొఱకుఁగాని నే నీపని చేయలేదు." ఇట్లు చెప్పి యాచమనాయఁడు తనపట్టణమగు ఉత్తరమల్లూరునకు వెళ్ళిపోయెను.

వెలుగోటి యాచమనాయని స్వామిభక్తి పొగడి చెప్పుటకు వేయినోళ్ళయినను చాలవు. అసలు రాజును ఖయిదులోఁబెట్టి యూరుపేరులేని పిల్లవానిని సింహాసన మెక్కించి జగ్గరాజు చెప్పరాని ద్రోహము చేసెను. డబ్బు కక్కుఱితికల సామంతరాజు లందఱును జగ్గరాజు వలన లంచములుతిని యతఁడుచేసిన రాజద్రోహమున కొప్పుకొనిరి. సాటిలేని స్వామిభక్తి కల యాచమనాయఁడు మాత్ర మిట్టి యన్యాయమున కంజవేయలేక పోయెను. చెఱలోనున్న తన ప్రభువును విడిపించుట కతఁడు విసుగు విరామములు లేక ప్రయత్నముల మీఁదఁ బ్రయత్నములు చేసెను. తుదకుఁ దనరాజు రెండవకుమారుని బందిఖానాలోనుంచి తనవద్దకు రప్పించుకొనఁ గలిగెను. రాజద్రోహియైన జగ్గరాజును పాఱఁద్రోలి తనరాజు రెండవకుమారుని చంద్రగిరి రాజ్యమునకుఁ బట్టము కట్టెను. ఇట్లు చేయుటలో నాతఁడు ఎట్టిని యోగానికి ఆశించలేదు; సరికదా తనధనము, తనసేన రాజుకొఱకు నీళ్ళవలె ధారపోసెను.

యాచమనాయఁడు స్వలాభము చూచుకొనక స్వామికార్యము నెఱవేర్చిన గొప్ప రాజభక్తుఁడు. అతఁడు చనిపోయి ఇప్పటికి మూఁడువందల సంవత్సరములు దాఁటిపోయినవి. ఇప్పటికిని జను లతనిని మఱచిపోలేదు. ఇఁక నెప్పటికిని మఱచిపోవరు. గొప్పగుణములు కలవారు చనిపోయినను వారికీర్తి కలకాలము నిలిచియుండును.

'కథకుడా! ఎందుకోస మీకతలు త్రవ్వి
కలచివైతువు బరువైనతలపు లెదల?
ఇవి యెవో కాని నిదుర లేచెడిని, ఆంధ్ర
వీరయుగముల స్వాప్నికస్మృతులొ, యేమొ.'

—కస్తూరి రాజమానిక్యము.

బెర్నార్డుషా : కొన్నికతలు

బెర్నార్డుషా ఒకసారి ఒక సెకండుహ్యాండు బుక్కుషాపులోనికి పోయెను. నచ్చినపుస్తకములు ఏవైన ఉన్నవో కొనదలచి అత డాపుస్తకములను తిరుగవేయుచుండెను. అట్లు తిరుగవేయుటలో అతనికి తాను రచించిన నాటకముల సంపుటమొకటి చేతికివచ్చెను. 'జార్జి బెర్నార్డుషాయొక్క అభివందనములతో' అను తన చేతివ్రాతతో అత డాపుస్తకమును లోగడ ఒక మిత్రునకు ఇచ్చియుండెను. తాను హృదయపూర్వకముగ ఇచ్చిన పుస్తకమును సెకండుహ్యాండు బుక్కుషాపులోనికి పోవునట్టి అజాగ్రత్తతో చూచినఆమిత్రునియెడ షా కినుక వహించి ఆపుస్తకములవర్తకుడు చెప్పిన వెలఇచ్చి దానిని కొని 'జార్జి బెర్నార్డుషాయొక్క పునరభివందనములతో' అనివ్రాసి తన తొలుతటిమిత్రునకు దానిని పంపెను.

ఉపన్యసించుచు సభ్యులమనములను చూఱగొనుటలో బెర్నార్డుషా ప్రతిభ అతిలోకమైనది. ఒకనాటి సాయంకాలము సభలో ఉపన్యసించుచు అత డిట్లు చెప్పెను: "తొమ్మిదింటికి ఇప్పుడు పావుగంట తక్కువగా ఉన్నది. ఇప్పటికి నలుబది నిముసములుగా ఉపన్యసించుచుంటిని. సరిగా తొమ్మిదిగంటలకు ఉపన్యాసము ముగింతును." తొమ్మిది గంటలు కావచ్చినది. షా ఉపన్యాసము విరమించి ఆసీనుడగుటకు ఆయత్తపడుచుండెను. సభికులు ఇంకను అతని మనోహరమైన ఉపన్యాసము వినవలయునని కుతూహలాయత్తచిత్తులై యుండి "ఉపన్యాసము విరమింపవద్దు. ఇంకను ఉపన్యసింపుడు" అని కేకలువైచిరి. "మీరు నిజముగా నే నింకను ఉపన్యసింపవలయుననియే కోరుచున్నారా?" అని సభ్యులవైపు తిరిగి షా ప్రశ్నవైచెను. "అవును. కోరుచున్నాము. తప్పక ఇంకను ఉపన్యసింపుడు" అని సభికులు ఐక్యకంఠమున బలికిరి. "ఈత డింకను ఉపన్యసించిన బాగుండునని సభికులు తలచు సమయముననే అన్యోన్యవశాలియైన ఉపన్యాసకుడు తన ఉపన్యాసమును విరమించును" అని చమత్కారముగ బలుకుచు అతడు ఆసీనుడయ్యెను. సభికు లెల్లరు ఆశ్చర్యచకితులైరి.